

REVITALIZACIJA

POVIJESNIH NASELJA OTOKA KORČULE I MLJETA

ELABORAT INTEGRALNE ZAŠTITE I REVITALIZACIJE POVIJESNIH NASELJA U
KRAJOLICIMA OTOKA KORČULE I MLJETA NA PROJEKTU "WINTER MED"

2.

SMJERNICE ZA IZRADU REGIONALNOG AKCIJSKOG
PLANA RAZVOJA CJELOGODIŠNJEG ODRŽIVOG I
ODGOVORNOG TURIZMA NA OTOCIMA KORČULI I
MLJETU U DUBROVAČKO – NERETVANSKOJ ŽUPANIJI

3.

PRAVILA ZA PLANIRANJE I PROJEKTIRANJE U
TRADICIJSKIM NASELJIMA OTOKA KORČULE I MLJETA

Elaborat integralne zaštite i revitalizacije povijesnih naselja u krajolicima otoka Korčule i
Mljeta na projektu "WINTER MED"

01 STRUČNA STUDIJA INTEGRALNE ZAŠTITE I REVITALIZACIJE POVIJESNIH
NASELJA U KRAJOLICIMA OTOKA KORČULE I MLJETA S KATALOGOM
NASELJA

Prilozi:

- 01.A. KATALOG NASELJA OTOKA KORČULE
- 01.B. KATALOG NASELJA OTOKA MLJETA
- 01.C. KONZERVATORSKO – URBANISTIČKI PLAN PILOT PODRUČJA
POSTRANA
- 01.D. KONZERVATORSKO – URBANISTIČKI PLAN PILOT PODRUČJA KORITA

02 SMJERNICE ZA IZRADU REGIONALNOG AKCIJSKOG PLANA RAZVOJA
CJELOGODIŠNJEG ODRŽIVOG I ODGOVORNOG TURIZMA NA
OTOCIMA KORČULI I MLJETU U DUBROVAČKO – NERETVANSKOJ
ŽUPANIJ

03 PRAVILA ZA PLANIRANJE I PROJEKTIRANJE U TRADICIJSKIM NASELJIMA
OTOKA KORČULE I MLJETA

prilog: BROŠURE / REVITALIZACIJA POVIJESNIH NASELJA OTOKA KORČULE I
MLJETA

Zagreb, veljača 2022.

Project co-financed by the European
Regional Development Fund

Naručitelj:

REGIONALNA RAZVOJNA AGENCIJA DUBROVAČKO – NERETVANSKE ŽUPANIJE
(DUNEIA)

Branitelja Dubrovnika 41, 20 000 Dubrovnik

Izvršitelj:

ASK ATELIER d.o.o.

Trg N. Š. Zrinskog 17, 10 000 Zagreb

Projektни tim izvršitelja:

Azra Suljić, dipl.ing.arch.

dr. sc. Marija Premužić Ančić, dipl.ing.arch.

Dunja Naerlović, mag.ing.arch.

Paula Zrnić, mag.ing.arch.

Petra Špilj, mag. ing. arch.

Hana Fort Mlakar, bacc. ing. arch.

Institut za povijest umjetnosti – Centar Cvito Fisković, Split
dr. sc. Josip Belamarić, povj. umj.

Sani Sardelić, dipl. komp. knjiž. i prof. filozofije

Zelena infrastruktura d.o.o., Zagreb

Lara Bogovac, mag. ing. prosp. arch.

Višnja Šteko, mag. ing. prosp. arch., CE

Direktorica:

Azra Suljić, dipl. ing. arh.

Stručna suradnja i stručna koordinacija za naručitelja:

Zavod za prostorno uređenje

Dubrovačko-neretvanske županije

Elaborat integralne zaštite i revitalizacije povijesnih naselja u krajolicima otoka Korčule i Mljeta izrađen je u okviru projekta "Mreža zimskih otoka za cjelogodišnja turistička iskustva na Mediteranu" (akronim projekta: "WINTER MED") koji je sufinancirala Europska unija sredstvima Europskog fonda za regionalni razvoj u sklopu programa transnacionalne suradnje INTERREG MEDITERRANEAN 2014. – 2020.

Sadržaj ovog elaborata isključiva je odgovornost Regionalne razvojne agencije Dubrovačko – neretvanske županije – DUNEIA.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	4
2. Polazišta	6
3. Ciljevi.....	7
4. Važeći akcijski plan za integrirani i održivi turizam DNŽ i akcijski planovi pojedinih JLS-ova za područje otoka Korčule i Mljeta.....	9
5. Revizija razvojnih ciljeva, mjera i aktivnosti postojećih strategija i akcijskih planova u skladu sa ciljevima razvoja kulturnog turizma	15
Provedbeni program Dubrovačko-neretvanske županije za razdoblje do 2025. godine.....	15
Strategija razvoja turizma Dubrovačko – neretvanske županije 2012. - 2022. daje kao temeljne ciljeve:.....	15
6. Smjernice za izradu regionalnog akcijskog plana razvoja cjelogodišnjeg održivog i odgovornog turizma na otocima Korčuli i Mljetu u Dubrovačko – neretvanskoj županiji	19
6.1. Polazišta za razvoj turizma u naseljima otoka Korčule / Mljeta.....	19
6.2. Prijedlog razvoja turističke ponude u kulturnim krajolicima otoka	21
6.3. Povijesne cjeline kao kulturni turistički proizvod	22
a. Razvoj turističkog smještaja prikladnog povijesnim/tradicijskim naseljima	22
b. nesmještajni turistički sadržaji u povijesnim/tradicijskim naseljima/krajolicima	25
c. prijedlog specifičnih projekata u kulturnim krajolicima	25
d. mreža povijesnih naselja.....	31
e. tematske rute	32
f. vidikovci	36

1. Uvod

U procesu izrade Stručne studije integralne zaštite i revitalizacije povijesnih naselja u krajolicima otoka Korčule i Mljeta koja je izrađena u sklopu provedbe EU projekta 'WINTER MED' („Mreža zimskih otoka za cjelogodišnja turistička iskustva na Mediteranu“) organizirane su radionice za lokalno stanovništvo u obliku prezentacije Stručne studije, rasprave na temu zaštite i revitalizacije povijesnih naselja i provedbe ankete među sudionicima.

Rezultati anketa organiziranih u Babinom Polju na otoku Mljetu u Vela Luci i u Korčuli, pokazali su da lokalno stanovništvo smatra da su stare jezgre naselja otoka Korčule i Mljeta u prosjeku dobro očuvane te da ih je potrebno čuvati najviše kroz rekonstrukciju i korištenje starih objekata (prema smjernicama konzervatora i u skladu s povijesnom izgradnjom) te jačom zakonskom regulativom, zaštitom i provedbom prostornih planova.

Svrhom očuvanja starih jezgri naselja vide većinom očuvanje izvornog identiteta naselja (njegovog ambijenta, tradicije, izgradnje, krajolika i kulture) te povezano s tim turističku atrakciju, odnosno pozitivan utjecaj na ruralni turizam. Većina ispitanika smatra da je moguće pomiriti očuvanje starih naselja sa suvremenim životnim potrebama te da očuvanje povijesnih cjelina naselja pozitivno utječe na ukupnu materijalnu i ekonomsku vrijednost naselja.

Ispitanici većinom smatraju da treba očuvati ukupni ambijent naselja, ali da je potrebno očuvati i gospodarske zgrade (štale, suhozide, pristupne puteve i sl.) te prirodne zelene elemente unutar naselja. Također, većinom smatraju da mogu osobno utjecati na očuvanje ambijentalnih vrijednosti naselja odgovornim ponašanjem i korištenjem prostora, čuvanjem prostora od onečišćenja, promicanjem zaštite te podizanjem svijesti, edukacijom i radom lokalne zajednice na brizi o prostoru. Kao jedan od načina spominje se i obnova vlastitih nekretnina primjereno povijesnim naseljima.

Većina ispitanika smatra da dosadašnji pristup očuvanja povijesnih cjelina dugoročno nije dobar te da je izgled naselja danas, u odnosu na izgled kakav je imalo u vrijeme njihova djetinjstva, djelomično promijenjen novom izgradnjom.

Iako je anketa provedena na malom uzorku, pokazuje da postoje socijalni preduvjeti unutar lokalne zajednice za razvoj povijesne cjeline kao turističkog proizvoda.

U cijelom procesu nedostaje sustava poticaja i potpora bez kojih lokalno stanovništvo neće moći imati financijskih sredstava, motivaciju i moći provesti revitalizaciju.

2. Polazišta

Polazište za izradu ovih smjernica su podaci prikupljeni identifikacijom, analizom i valorizacijom povijesnih cjelina unutar postojećih naselja Korčula, Lumbarda, Vela Luka, Račišće, Žrnovo, Pupnat, Čara, Smokvica i Blato na otoku Korčuli te povijesnih cjelina Govedari, Blato, Ropa, Babino Polje, Prožura, Maranovići, Korita, Polače na otoku Mljetu, koje su bile predmet Studije u cijelosti.

Predloženi pilot projekti u obliku konzervatorsko–urbanističkih planova model su kako pretočiti prikupljene podatke u alate koji čine pretpostavku za izradu projektne dokumentacije za obnovu pojedine cjeline ne samo u smislu pojedinačnih građevina već i dokumentacije za unaprjeđenje prometne i komunalne infrastrukture koja je kao odgovornost jedinice lokalne samouprave preduvjet za revitalizaciju pojedinog naselja.

Prepoznate vrijednosti krajolika, nepokretne kulturne baštine i nematerijalne kulturne baštine prenesene u formalnu zaštitu temeljem Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara rezultirale bi čvrstom osnovom za razvoj specifičnih segmenata turizma, naročito povijesne cjeline kao turističkog proizvoda i razvoj kulturnog turizma. Formalna zaštita bi omogućila i različite modele financiranja bez kojih realizacija ovog segmenta turizma nije moguća.

3. Ciljevi

Osnovni cilj Stručne integralne studije zaštite i revitalizacije povijesnih naselja otoka Korčule i Mljeta, očit u samom naslovu, bio je istražiti i izraditi cjelovitu bazu podataka od povijesnim naseljima otoka Korčule i Mljeta što uključuje:

- implementiranje dosadašnjih istraživanja, teoretska polazišta i strateških dokumenata,
- detaljnu analizu i izradu kataloga 17 povijesnih naselja u krajoliku otoka Korčule i Mljeta,
- valorizaciju povijesnih cjelina,
- izradu planskih i arhitektonskih smjernica za izradu Regionalnog akcijskog plana razvoja cjelogodišnjeg održivog i odgovornog turizma na otocima Korčuli i Mljetu,
- izradu smjernica za prostorno planiranje i projektiranje u tradicijskim naseljima otoka Korčule i Mljeta,
- izradu konzervatorsko-urbanističkog plana za zaseok Postrana u selu Žrnovo na otoku Korčuli i za naselje Korita na otoku Mljetu.

Prostor otoka Korčule i Mljeta je protkan s jako puno slojeva; povijesnih, krajobraznih, baštinskih, ambijentalnih, arhitektonskih, kulturoloških, prirodnih i socioloških. Cilj studije bio je i njihovo cjelokupno sagledavanje i integriranje u elaborat kojim će se razviti svijest o vrijednostima tradicijske arhitekture i potrebi kvalitetne obnove u duhu tradicije te izazovima vezanim uz revitalizaciju i poticanje održivog razvoja otoka.

Također, postavlja se i pitanje kako stvoriti preduvjete za razvoj povijesnih naselja kao kulturnih turističkih proizvoda? Da li je dovoljna njihova kvalitetna rekonstrukciju i planiranje uz očuvanje povijesnih vrijednosti krajolika te očuvanje i svakodnevno bavljenje nematerijalnom kulturnom baštinom, čuvanjem tradicije u poljoprivredi i zanatima kao potkom za očuvanje vještina potrebnih za očuvanje povijesnih cjelina naselja i kulturnih krajolika?

Cilj izrada smjernica za izradu Regionalnog akcijskog plana razvoja cjelogodišnjeg održivog i odgovornog turizma na otocima Korčuli i Mljetu je stvaranje preduvjeta u

akcijskom planu za kreiranje okruženja i infrastrukture koja dugoročno usmjerava razvoj kulturnih turističkih inicijativa za cjelovite turističke valorizacije povijesnih naselja na hrvatskim otocima (Korčula, Mljet i dr.) koja uključuje detaljnu inventarizaciju i valorizaciju turističke resursno-atraktivne osnove krajolika te razrada aktivnosti koje su usmjerene na podizanje kvalitete gradnje, obnove i rekonstrukcije u povijesnim dijelovima naselja na otocima, kao i ostalih postojećih kulturnih resursa te njihove prezentacije i interpretacije radi razvoja otočnih destinacije kulturnog turizma kao cjelogodišnje atrakcije.

Cilj izrade pravila za planiranje i projektiranje u tradicijskim naseljima otoka Korčule i Mljeta jest izrada pravila za arhitektonsko oblikovanje/projektiranje, uklapanje u skladnu sliku cjelovitog naselja i otočkog krajolika, uređivanje javnoga prostora te uređivanje i obnova tradicijskih agrikulturnih krajobraznih uzoraka u okruženju za ugradnju u prostorne planove gradova i općina te izrada smjernica za povezivanje kulturno-povijesnih područja na otoku i njihovo umrežavanje te povezivanje s rekreacijskim, prirodnim i kulturnim (arheološkim) sadržajima šireg područja koji imaju zajedničke ciljeve.

Provedba ovih smjernica i pravila za planiranje i projektiranje bi trebala rezultirati kvalitetnijim stanjem u prostoru i većom osviještenosti stanovništva otoka Korčule i Mljeta o novim mogućnostima i potencijalima njihovih naslijeđenih imanja.

4. Važeći akcijski plan za integrirani i održivi turizam DNŽ i akcijski planovi pojedinih JLS-ova za područje otoka Korčule i Mljeta

Akcijski plan za integrirani i održivi turizam DNŽ

Akcijski plan za integrirani i održivi turizam DNŽ definira kako uključivanje kulture i baštine ima pozitivan gospodarski i društveni učinak, gradi i naglašava identitet, pomaže u očuvanju kulturne baštine, pruža potporu kulturi i pomaže obnovu turizma, a posebno ruralna područja važnom resursnom osnovom za kvalitetni razvoj ruralnog turizma na tome području. Također ocjenjuje kako veći broj različitih kategorija kulturno-povijesnog nasljeđa nije, ili je samo djelomično, prilagođen za turističke posjete, odnosno za uporabu u turističke svrhe, kao svojevrsni (kulturno) turistički proizvodi, što predstavlja izraziti nedostatak u organizaciji integrirane, cjelovite turističke ponude proučavanog područja. Zamjetan je i nedostatak istraživanja, praćenja i vrednovanja kulturne baštine te njezino prezentiranje.

Konstatira:

- nepostojanje čvrstih i konkretnih odluka lokalne samouprave o zaštiti kulturnih krajolika,
- nepostojanje standarda gradnje novih objekata u ruralnim područjima,
- neprihvatljive investicije u kulturnu baštinu,
- izostanak i/ili neodgovarajuća provedba kvalitetne zaštite, obnove i održavanja kulturne baštine,
- uništavanje kulturne baštine.

Prioriteti/specifični ciljevi koji doprinose ostvarenju strateškog cilja dani akcijskim planom su:

- revizija kulturne baštine, posebno spomenika kulturno-povijesne baštine, kako bi ih se moglo primjereno zaštititi od daljnje devastacije,
- održavanje i obnavljanje spomenika kulturno-povijesne baštine,
- valorizacija tradicijskih lokalnih resursa u cilju razvoja ruralnog turizma,
- integracija obiteljskih seoskih gospodarstava i razvoj zajedničke prepoznatljive turističke ponude temeljene na zajedničkoj kulturnoj (i prirodnoj) baštini,
- poticanje i promicanje projekata održivog turizma (kulturnog i ruralnog),

- unaprjeđenje programa korištenja kulturne baštine u ruralnom turizmu (obnova tradicijske arhitekture, oživljavanje starih zanata, očuvanje folklora i etno baštine, promicanje znanja o tradicijskim vrijednostima, prezentacija kulturno-povijesne baštine, itd.),
- zadržavanje, privlačenje i kontinuirano usavršavanje ljudskih potencijala, odnosno stručnih kadrova čija je zadaća podizanje svijesti o kulturi i baštini, te njezinom očuvanju,
- očuvanje, zaštita i održivo korištenje kulturne baštine i lokalnih vrijednosti u funkciji razvoja ruralnog turizma, turizma općenito, i na taj način poticanje razvoja lokalne zajednice,
- podizanje svijesti lokalnog stanovništva o vrijednosti i značenju kulturne baštine u smislu očuvanja i razvoja identiteta obrađivanog područja, te njegovog napretka u cjelini,
- kontinuirano informiranje, educiranje i motiviranje lokalnog stanovništva o vrijednostima i značenju kulturne baštine.

Ove prioritete ili specifične ciljeve moguće je ostvariti pripremom i provedbom sljedećih programa:

- program revitalizacije autohtonih ruralnih kuća: izrada posebnog programa očuvanja s detaljno definiranim smjernicama zaštite i revitalizacije autohtonih ruralnih kuća za potrebe turizma; program bi imao za cilj definirati i model financiranja kao i način izvođenja,
- program očuvanja baštine u funkciji ruralnog turizma: izrada posebnog programa očuvanja materijalne i nematerijalne baštine u funkciji ruralnog turizma; cilj programa je, istodobno s očuvanjem i zaštitom, artikulirati i predstaviti baštinu kao turistički proizvod u smislu kvalitetne nadopune usluga u ruralnom turizmu te prezentirati kulturno nasljeđa i tradicionalnu kulturu življenja na ruralnim područjima i
- program obnove i revitalizacije kulturne baštine u privatnom vlasništvu (potpore i efikasni financijski aranžmani) za turističku funkciju.

Predlaže:

- izradu cjelovitog kataloga nematerijalne baštine,
- kreiranje planova/programa/projekata upravljanja i očuvanja kulturne baštine najveće vrijednosti u ruralnim područjima.

Strategija razvoja turizma Grada Korčule do 2027. godine

Strategija razvoja turizma Grada Korčule smatra kako privlačimo turiste kulturno-povijesnom i prirodnom baštinom izrazite vrijednosti, koja je dio identiteta Grada, ali je ista uglavnom nespremna za tržište i nedovoljno osmišljena kao turistički proizvod

Kao jednu od vizija razvoja vidi jedinstveni doživljaj bogate povijesno-kulturne baštine i suvremenog dalmatinskog načina življenja.

Master plan razvoja ruralnog turizma Grada Korčule 2015. do 2020. godine

Master plan razvoja ruralnog turizma Grada Korčule poziva se na glavne ciljeve Regionalnog operativnog programa Dubrovačko-neretvanske županije:

- uravnotežen i održiv razvoj obale, otoka i zaleđa,
- očuvanje i zaštita prirodne i kulturne baštine uz poboljšanje kvalitete življenja, te one definirane prema Strategiji razvoja turizma DNŽ, stupovi razvoja:
- izgradnja kompletnog turističkog lanca vrijednosti te razvoj i oblikovanje turističkih proizvoda temeljenih na kulturi, povijesti i prirodnoj baštini.
- revitalizacija unutrašnjosti otoka i jačanje agrikulturne proizvodnje i s time povezane turističke aktivnosti inteligentnim i intenzivnijim razvojem poljoprivrede i vinogradarstva.

Donosi neprecizne podatke o statusu zaštite povijesnih cjelina.

Kao problem navodi se rascjepkanost nadležnosti te nedostatna koordinacija između tri glavna resora: prostornog planiranja, zaštite prirode i kulturne baštine.

Detaljno opisuje pojedine zanimljivosti iz lokalne materijalne i nematerijalne baštine te zanimljivosti tradicionalnih manifestacija.

Podatak kako se kao resurs za turističke svrhe koriste samo tri građevine u statusu kulturnog dobra u Gradu Korčuli.

Dani su prijedlozi za obogaćivanje turističke ponude pojedinih naselja Grada Korčule.

Opisan tip difuznog hotela s procjenom mogućnosti primjene u starom gradu u Korčuli i Žrnovu.

Strategija razvoja turizma Općine Vela Luka do 2025. godine

Definira bogato kulturno naslijeđe uz nedostatak vodiča i interpretacije. U strategiji dominiraju drugi ciljevi, poput nautičkog turizma i zdravstvenog turizma. Kultura pripada malom udjelu tzv. turizma specijalnih interesa.

Strategija razvoja turizma Općine Blato za razdoblje od 2015. do 2020. godine

Registrirana i kulturna baština veliki potencijal u razvoju turizma označena kao mogućnost.

Prijedlog vizije temelji se između ostalog na bogatoj prirodnoj, kulturno - povijesnoj i tradicijskoj baštini (čistoća mora, razvedena obala, bio raznolikost, povoljna klima, velika pokrivenost šumama, ekološka očuvanost i krajobrazna vrijednost, zaštićena povijesno - kulturna baština). Tu je i značajni turistički potencijali za razvoj selektivnih oblika turizma (razvoj nautičkog, kulturno - manifestacijskog, sportskog, izletišnog, ribarskog i vjerskog turizma, brojne kulturne znamenitosti, povijesno naslijeđe, umjetnička i sakralna baština, ljepota krajolika, očuvane vrijednosti prirode te brojne manifestacije)

Poboljšanje kvalitete življenja vidi kroz razvoj društvenih djelatnosti te očuvanje kulturne i tradicijske baštine blatskog kraja te smatra da će zaštita i očuvanje kulturne, tradicijske i prirodne baštine promovirati i potaknuti razvoj prepoznatljivosti Općine.

U Strateškom planu općine Smokvica za 2016. do 2018. godinu valorizacija kulturne baštine u turističke svrhe ocijenjena je kao nedovoljna. Kao aktivnosti predložene izgradnja Muzeja zlata i srebra i uređenje Doma kulture.

Plan razvoja Lumbarde od 2014. do 2019. godine konstatira kako unatoč svijesti o bogatom kulturnom naslijeđu nema jasne distinkcije ovog dijela otoka Korčule od drugih jednako bogatih kulturnom baštinom. Kroz provedbu Plana razvoja, očekuje se stavljanje

u funkciju i drugog dijela u službi promocije kulturne baštine u formi muzeja/galerija ili multikulturalnog centra. Kulturna baština nije posebno prezentirana. Kao mjere i prioritete povezuje podizanje kvalitete života i očuvanje kulturno - povijesne baštine, kao i kod Općine Blato. Jedan od prioriteta je povezivanje kulturnog bogatstva i tradicije sa turističkom ponudom.

Strategija razvoja Općine Mljet do 2020. godine

Strategija razvoja Općine Mljetu u razvojnim potrebama specificira zahtjev za učinkovitijom zaštitom i prezentacijom kulturne i prirodne baštine te razvojem gospodarskih djelatnosti koje se naslanjaju na održivo gospodarenje prirodnim i kulturnom baštinom. U razvojnim ograničenjima je prisutna degradacija kulturne baštine uzrokovana nedostatkom financijskih sredstava za očuvanje i interpretaciju.

Nositelj kulturnog života su TZ Mljet i Općina te udruge građana, ali nema niti jedne javne ustanove.

Nepostojanje ustanova koje se bave kulturom, a kojima je osnivač javni sektor. Kulturna baština nije dovoljno zaštićena niti predstavljena kao potencijalna turistička atrakcija. Potrebno odrediti prioritete obnove kulturne baštine.

Operativni plan razvoja cikloturizma Dubrovačko-neretvanske županije sa standardima

Projekt Interreg Italy-Croatia – EU MIMOSA¹

Analizom stanja ustanovljeno je da na području DNŽ postoje pojedinačne inicijative turističkih zajednica ili biciklističkih klubova koji svojim angažmanom stvaraju cikloturističku ponudu na svojem području. Na Mljetu su evidentirane biciklističke rute u dužini od oko 190 km, a na Korčuli čak 390 km staza različite podloge i kategorizacije. Na stranicama nekih turističkih zajednica dostupne su i karte biciklističkih ruta.

Na području otoka Korčule tijekom godine organizira se nekoliko manifestacija za bicikliste, srednje dugi triatlon te biciklističke utrke. Također je ponudu potrebno

¹ OPRC_DNZ_2021_6_30_lektorirano_final.pdf (edubrovnik.org)

upotpuniti s odmorištima, vidikovcima, servisnim točkama i punionicama vode. Predložene su i neke konkretne aktivnosti kao npr. rekonstrukcija ceste Korčula – Račišće. Iz **Strategije razvoja turizma Grada Korčule** proizašla je projektna ideja o Akcijskom planu razvoja biciklističkog turizma. Sporazumom o projektnom udruživanju lokalnih turističkih zajednica otoka Korčule iz prosinca 2020. godine započelo se s nizom zajedničkih aktivnosti koje će biti predstavljene kroz Akcijski plan razvoja biciklističkog i pješačkog turizma za otok Korčulu završen 2021. godine. Sporazum uključuje:

- organizaciju postojećih sportskih i novih manifestacija aktivnog turizma i provođenje marketinških aktivnosti za iste,
- organizaciju edukacija za specijalizirane vodiče aktivnog turizma i edukacije stanovništva za popularizaciju aktivnog načina života,
- opremanje biciklističkih i pješačkih ruta otoka Korčule (prometni elaborat, standardizacija oznaka, informativne table, održavanje ruta),
- projekte označavanja posebnim standardima – labelling – smještajnih i drugih objekata i
- projekte postavljanja e-punionica i servisnih stanica za bicikle.

Dakle, nominalno sve strategije i akcijski planovi vide kulturnu i prirodnu baštinu kao oslonac razvoja održivog turizma otoka, ali iz njih nije proizašao konkretan program koji sustavno omogućava operativno djelovanje, nudi potpore i modele provedbe; nisu utjecali niti na izmjenu prostorno-planske dokumentacije koja je osnova za planiranje razvoja naselja.

5. Revizija razvojnih ciljeva, mjera i aktivnosti postojećih strategija i akcijskih planova u skladu sa ciljevima razvoja kulturnog turizma

Raskorak potencijala i realizacije u razvoju ruralnog turizma na razini Dubrovačko-neretvanske županije vidljiv je i kroz pojedine strateške razvojne dokumente poput Županijske razvojne strategije za razdoblje od 2007. do 2013. godine (ŽRS), Provedbenog programa Dubrovačko-neretvanske županije za razdoblje do 2025. godine i Strategije razvoja turizma Dubrovačko-neretvanske županije za razdoblje od 2012. do 2022. godine.

Provedbeni program Dubrovačko-neretvanske županije za razdoblje do 2025. godine

Županija je donijela Plan razvoja Dubrovačko-neretvanske županije do 2027. gdje se oslanja na projekt WINTER MED u domeni „Očuvanja, valorizacije i održivog korištenja prirodne i kulturne baštine“. Na temu promicanja kulture planirane su aktivnosti za zaštitu, očuvanje i opremanje kulturnih i sakralnih dobara, međutim, ali nije jasnije izražena politika revitalizacije otočkih naselja.

Provedbeni program kao jednu od primarnih potreba smatra pripremu kulturnih dobara za turističku valorizaciju. Preduvjeti za to su: a) izrada konzervatorske dokumentacije i planova upravljanja te uspostava njihove provedbe, b) jačanje kapaciteta za pripremu i provedbu EU i drugih razvojnih projekata radi njihovog financiranja, c) jačanje financijskih i ljudskih resursa za očuvanje, prezentaciju i suvremenu interpretaciju kulturne baštine, d) primjena pristupa održivog korištenja kulturne baštine, e) digitalizacija baštine.

Strategija razvoja turizma Dubrovačko – neretvanske županije 2012. - 2022. daje kao temeljne ciljeve:

- raščistiti dileme i kontroverze nastale u prethodnom razdoblju,

- podijeliti ukupan prostor županije na turističke klasterne koji su posve konzistentni po iskustvenoj strukturi,
- definirati model rasta turizma županije i njenih klastera,
- postaviti upravljački model turizma.

Ruralni turizam i inicijative u tom segmentu na području Županije još su uvijek na samom početku razvoja. Prirodna i kulturna baština te okoliš DNŽ specifična su karakteristika i bogatstvo ove destinacije koja pruža dodatnu vrijednost turistima. Stoga postoji potreba očuvanja i poboljšanja karakteristika okoliša kako bi se poboljšala autentičnost turističkih iskustava i povećalo zadovoljstvo lokalnog stanovništva. Kao provedbeni plan očuvanja i poboljšanja karakteristika okoliša potrebna je zaštita baštine i tradicijske arhitekture, kontrola bespravne gradnje i definiranje standarda gradnje novih objekata.

Prijedlog Strategije je turistička organizacija Županije u 7 klastera od kojih su dva:

- **Korčula (grad Korčula, općine Smokvica, Lumbarda, Blato i Vela Luka),**
- **Mljet (općina Mljet).**

Kao ključni atributi Strategije turističkog razvoja za **klaster Korčula** prepoznati su tradicija i život otoka, prirodna i urbana scenografija, kultura, povijest i događanja. Uz bogatstvo prirode, povijesti i kulture, tradicija je prepoznata kao najvažniji resurs otoka Korčule, pa je ona i temelj oblikovanja turističke ponude ovog klastera. Vizija razvoja uključuje razvoj i oblikovanje turističkih proizvoda temeljenih na povijesti, kulturi i prirodnoj baštini, razvoj poljoprivrede i vinogradarstva radi revitalizacije unutrašnjosti otoka i ojačanja agrikulturne proizvodnje, razvoj projekata sa fokusom na nautiku, sunce i more te ruralni turizam. Ruralni turizam na Korčuli nudio bi doživljaje povezane s autentičnim ruralnim kućama otoka, kušaonicama vina, tipičnim otočnim agrikulturnim proizvodima te ruralnim objektima.

Kao ključni atributi Strategije turističkog razvoja za **klaster Mljet** prepoznati su raznolikost prirodnih fenomena (Nacionalni park Mljet, Mljet kao najpošumljeniji jadranski otok, netaknute plaže i obale) i mistična povijest. Glavni turistički resurs otoka Mljeta predstavlja Nacionalni park Mljet s bogatom florom i faunom kopnenog dijela otoka.

Pored prirodnih ljepota, turistički potencijali otoka su i sunce, more, nautika te ruralni i gastro turizam. Strategija stavlja naglasak više na nautički turizam, infrastrukturu pješačkih i biciklističkih staza, opremanje plaža, gastronomske ponude i Nacionalni park nego na ruralni turizam za koji na otoku postoje dobra polazišta. Izvan fokusa je komponenta ruralnih naselja i njihove tradicionalne izgradnje i povijesnih građevina te doživljaja koji oni mogu pružiti posjetiteljima. Ipak, spominje se revitalizacija postojećih ruralnih objekata stavljanjem u funkciju turizma, odnosno ruralna kuća za odmor koja predstavlja adaptiranu tradicionalnu kuću kod koje se poštuju uvjeti ambijentalne i tradicijske arhitekture i gradnje ili ruralna kuća koja predstavlja vjernu kopiju (!) tradicionalne kuće. No ne spominju se vrijednosti postojećih ambijenata naselja i drugih povijesnih građevina koje se ovdje nalaze kao potencijal za bogatiju turističku ponudu.

Županijska razvojna strategija Dubrovačko-neretvanske županije 2016.-2020. temeljni je i sveobuhvatni strateški dokument koji, polazeći od razvojnih resursa i potencijala te ostvarenih postignuća, utvrđuje smjernice budućeg gospodarskog i sveukupnog razvoja, kako željenog tako mogućeg i potrebnog.

Strategija ističe da je posebno važno inovirati, razvijati i primjenjivati pristup održivog korištenja kulturne baštine na području Županije jer je kulturna baština jedan je od temeljnih nositelja turističkog potencijala DNŽ-a, a budući da se broj turističkih dolazaka proteklih deset godina udvostručio postoje određeni pritisci na kulturnu baštinu, posebice materijalnu, ali i financijske koristi koje podržavaju strateško usmjerenje k održivom korištenju kulturne baštine. Također ističe važnost kulturne djelatnosti za identitet DNŽ-a koja je i važan čimbenik ukupnog društveno-gospodarskog razvoja Županije.

Najsnažniji potencijal očuvanog povijesnog naselja kao kulturnog turističkog proizvoda je vjerojatno njegova autentičnost i jedinstvenost turističkog iskustva.

Razvoj turizma u ruralnim područjima omogućit će obnovu napuštenih naselja i revalorizaciju vrijedne kulturne baštine ruralnih područja. Korištenjem postojećih izgrađenih struktura smanjit će se pritisak na zauzimanje novih prostora za izgradnju.

Konačno, širenje turističkih smještajnih objekata na širem prostoru klastera smanjit će pritisak na turističku izgradnju u obalnom području.

6. Smjernice za izradu regionalnog akcijskog plana razvoja cjelogodišnjeg održivog i odgovornog turizma na otocima Korčuli i Mljetu u Dubrovačko – neretvanskoj županiji

6.1. Polazišta za razvoj turizma u naseljima otoka Korčule / Mljeta

Osnovna karakteristika većine od 17 analiziranih naselja (iznimka su Korčula, Vela Luka, Račišće i Lumbarda na Korčuli i Polače na Mljetu) smješteno je u unutrašnjosti otoka. Stambene zone naselja su se odmicale od vrijedne obradive zemlje na manje vrijednim brdovitim dijelovima terena. Naselja u unutrašnjosti otoka Korčule imaju i još jednu specifičnost: svako selo u unutrašnjosti ima svoju morsk lu ku iz koje je izvozilo svoje proizvode prema kopnu. Zbog svog ponešto izoliranog položaja u unutrašnjosti otoka ipak su u velikoj mjeri odoljeli interpolaciji nove gradnje, većim dijelom su očuvala svoju izvornu strukturu, morfologiju i izgled i to je element koji čini ovaj prostor toliko privlačnim i autentičnim.

Stambenim građevinama se najjednostavnije pristupa pješice putem ulica i stepenica koja povezuju cijelo naselje. Pristup automobilom je vrlo ograničen i otežan na račun uskih ulica koje nikad nisu bile zamišljene kao prometnica namijenjena automobilu.

Postojeći krajolik je uvjetovao i diktirao položaj izgradnje naselja, a neodvojiv međuodnos stanovnika i krajolika odredio je i način života. Stanovnici su se u prošlosti bavili poljoprivredom (vinogradarstvo, maslinarstvo, povrtlarstvo), kamenoklesarstvom, pomorstvom i brodogradnjom, dok se danas sve više okreću turizmu. Za turistički razvoj neophodna infrastruktura još uvijek nije dostupna u većini naselja. Većina starih kuća nema riješen nikakav sustav odvodnje otpadnih voda, velik broj naselja nema vodovod, a struja i elektroničke komunikacije su uglavnom dostupne.

Kako bi se stvorile predispozicije za razvoj turizma u naseljima Korčule i Mljeta, a posebno onih u unutrašnjosti, primarno je pripremiti sustav kao podršku vlasnicima pojedinih građevina koja bi uključivala:

- uspostavu smjernica za obnovu (što je jedan od ciljeva projekta WINTER MED) i pripremu konzervatorsko-urbanističkih planova,
- uspostavljanje sustava edukacije i motivacije vlasnika zgrada,
- financijska sredstva za potpore i poticajne mjere za provođenje programa zaštite i obnove,
- sustav nadzora utrošenih sredstava,
- usuglašenost legislative zaštite kulturne baštine i prostornog planiranja osobito u odnosu na prostornu baštinu, povijesne cjeline (urbane i ruralne) i krajolike i

- suradnju i koordinaciju sektora koja uključuju pitanja zaštite i korištenja baštine, kao što je graditeljstvo, prostorno uređenje, turizam, poljoprivreda.

Glavni strateški dokumenti za razvoj turizma Korčule i Mljeta, kako je prethodno navedeno, donose određene smjernice, prepoznaju ruralni turizam kao nedovoljno razvijeni potencijal, posebice Akcijski plan za integrirani i održivi turizam DNŽ i Strategija razvoja turizma Dubrovačko – neretvanske županije 2012. - 2022. Međutim, u operativnom smislu navedeni planovi i strategije još nisu rezultirale unaprjeđenjem stanja na terenu.

Uspješna realizacija navedenih strategija ponajviše ovisi o mjeri u kojoj će regionalna i državna razina osigurati financijske instrumente, a nositelji vlasti u jedinicama lokalne samouprave u suradnji s lokalnim i regionalnim turističkim zajednicama biti u stanju inicirati aktivnost lokalnog stanovništva.

6.2. Prijedlog razvoja turističke ponude u kulturnim krajolicima otoka

Razvojni ciljevi

Razvoj turističke ponude u specifičnim uvjetima otoka, a naročito njegove unutrašnjosti mora se bazirati na:

- ambijentalnoj očuvanosti povijesnih cjelina u krajoliku,
- turizmu specijalnih interesa temeljen na kulturi života i rada lokalnih stanovnika i neizostavno na
- aktivnosti na morskoj obali, uz mogućnost aktivnog participiranja u različitim fizičkim aktivnostima u unutrašnjosti otoka.

Razvoj ruralnog turizma bi uključivao noćenje u autohtonoj kući te sudjelovanje u svakodnevnim poljoprivrednim aktivnostima lokalnog stanovništva u sklopu čega bi se omogućio boravak u autohtonom prirodnom ambijentu i oblikovanje turističkih proizvoda temeljenih na povijesti, kulturi i prirodnoj baštini, razvoj poljoprivrede i vinogradarstva u srhu revitalizacije unutrašnjosti otoka. Razvoj turizma aktivnosti koje

osim cikloturizma obuhvaća i druge više ili manje zahtjevne sportsko-rekreativne, ali i adrenalinske aktivnosti kao što su planinarenje, trekning te slobodno penjanje.

Cjelovita obnova naselja podrazumijeva:

1. Revitalizaciju povijesnih naselja: uređenje kuća i okućnica, uređenje komunalnih sadržaja, infrastrukturno opremanje, poštivanje elemenata tradicijskog graditeljstva,
2. Obnovu lokalnih ruralnih ambijenata (suhozidi, putevi, poljske kućice) kao i ulaganje u infrastrukturnu opremljenost te svakako podrazumijeva i aktivniju ulogu lokalne samouprave,
3. Poticanje uređenja i ponude za posjetitelje obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava: uređenje smještaja, ugostiteljska ponuda, osmišljavanje i organizacija dužeg boravka i sudjelovanja u poljoprivrednim aktivnostima s domaćinima
4. Daljnji razvoj tematskih staza/cesta: mreža tradicijskih/kulturnih ruta (npr. teme vina, sv. Martin, branje samoniklog bilja i sl.), radionice autentične kuhinje i fenomena mediteranske prehrane, korištenje lokalnih namirnica, degustacije,
5. Oblikovanje jedinstvene turističke signalizacije i interpretacije u ruralnom prostoru za siguran boravak u prirodi,
6. Razvoj i unaprjeđenje postojećih manifestacija posvećenih lokalnoj gastronomiji (npr. Žrnovska makarunada).

6.3. Povijesne cjeline kao kulturni turistički proizvod

Projekti revitalizacije povijesnih cjelina naselja u unutrašnjosti otoka Korčule i Mljeta imaju kapacitet prezentacije i povijesne cjeline kao cjelovitog turističkog proizvoda za što bi bilo potrebno razvijati sljedeće aktivnosti:

a. Razvoj turističkog smještaja prikladnog povijesnim/tradicijskim naseljima

Projekt revitalizacije napuštenih kuća koja za cilj ima unapređenje strukture smještajne ponude i diversifikaciju proizvoda kroz izgradnju novih objekata turističke infrastrukture.

Cilj tog je prerastanje slabo naseljenih, prostora u autentične kapacitete turističke ponude. Realizacija ove projektne ideje omogućila bi revitalizaciju i očuvanje autohtone ruralne baštine i stoljetne kulture tih krajeva.

Razvoj projekta bi trebao imati nekoliko povezanih faza:

- definiranje prikladnih građevina za obnovu i namjenu za smještaj,
- definiranje okvira za financijske poticaje, porezne olakšice, zapošljavanje i sl.
- pripremu neophodne projektne dokumentacije i ishođenje potrebnih dozvola,
- proces obnove odnosno revitalizacije.

Osnovni proizvod turizma u povijesnim naseljima čini smještaj u revitaliziranim tradicionalnim kućama naselja. U funkcionalnom smislu ovaj smještaj mora omogućavati ugodan boravak (sa svim mogućnostima modernog života), dok u estetskom smislu mora biti inspiriran tradicijom te omogućiti raspon turističkih doživljaja - od boravka u jedinstvenom smještajnom objektu pa sve do potpunog sjedinjenja sa životom lokalne zajednice. U tom kontekstu moguće je tržištu ponuditi nekoliko različitih iskustva smještaja:

- **tradicionalno domaćinstvo** (sklop objekata koje sačinjavaju stambena jedinica, gospodarski objekti i dvor, za smještaj dvije do osam osoba) – namijenjene prvenstveno gostima kojima je važna privatnost i neovisnost, uživanje u miru i tišini te aktivnosti u prirodi,
- **tradicionalne sobe u kući domaćina** (različite veličine i razine opremljenosti, ovisno o raspoloživosti prostora i konzervatorskim preporukama) – namijenjene prvenstveno onima koji žele upoznati lokalni način života i osjećati se, privremeno, dijelom ruralne društvene zajednice;
- **pansion obiteljskog tipa** (oko 15-ak smještajnih jedinica) – za kraća, vikend putovanja, za goste koji teže odmoru u komunikaciji s domaćinima,
- **obiteljski hotel ili heritage hotel** (do 20-tak smještajnih jedinica) – prvenstveno namijenjen gostima koji žele odmak od poslovnih obaveza i svakodnevnice te boraviti u povijesnom ambijentu koji će im omogućiti opuštanje uz aktivnosti u prirodi,
- **difuzni hotel** - smještaj posebno primjenjiv u povijesnim naseljima koja posjeduju umjetničku i arhitektonsku vrijednost u kojem je gost privremeni mještanin; ideja

difuznog hotela je obnova i stavljanje u funkciju postojećih, napuštenih građevina kojima se daje nova vrijednost, a u isto vrijeme i zaustavlja gradnja novih objekata koji bi mogli narušiti autentičnost naselja; cilj je revitalizirati povijesna naselja kroz turističke usluge, ali i očuvati i popularizirati lokalnu materijalnu i nematerijalnu baštinu i generirati prihod za cijelo naselje,

- **integralni hotel** - funkcionalna cjelina u tri ili više građevina i/ili dijelova građevina na području jednog naselja; građevine ili dijelovi građevina hotela mogu biti rasprostranjeni po cijelom naselju između objekata drugih namjena; ugostiteljski sadržaji u kojima se pružaju ugostiteljske usluge mogu biti odvojeni javnom ili zajedničkom površinom i u njih se može ulaziti neposredno iz vanjskog prostora; integralni hotel mora imati zajedničke sadržaje za prijem gostiju, zajedničke sadržaje za pripremu i posluživanje hrane i pića, zajednički sanitarni čvor te najmanje dvije odvojene građevne u funkciji smještajnih jedinica.

Model difuznog hotela i integralnog hotela bi mogli ponuditi najviše u smislu hrvatske legislative Pravilnikom o razvrstavanju, kategorizaciji i posebnim standardima ugostiteljskih objekata iz skupine hoteli, a na tragu ideje o revitalizaciji povijesne cjeline kao cjelovitog turističkog proizvoda.

Prateće usluge koji turistima omogućuju zadovoljavanje raspona njihovih potreba odnosno očekivanja od boravka u povijesnom naselju i mogao bi se sastojati od:

- **konoba/obiteljsko domaćinstvo** u kojima se jela spravlja po lokalnim/regionalnim tradicionalnim receptima i koja se pripravlja, u mjeri u kojoj je to moguće, od lokalno proizvedenih sastojaka.

- **kupnja lokalno proizvedenih proizvoda**, osobito lokalnih poljoprivrednih proizvoda kao i ostalih lokalnih prehrambenih proizvoda i/ili suvenira;

- **prezentacija kulture života i rada** zasnovane na tradiciji poljoprivrede, pri čemu se posjetiteljima

omogućuje posjet poljoprivrednim površinama i sudjelovanje primjerice u berbi grožđa, maslina i slično,

- **tematske staze** – uglavnom lokalnog karaktera, različitog vremenskog trajanja (od kratkih, polusatnih do cjelodnevnih tura) različitih stupnjeva težine, vezane djelomično i uz obilazak krajolika koji čini integralni dio naselja, pa sve do tematskih ruta koje mogu uključivati i više naselja,
- **aktivnosti u prirodi**, koje se sastoje od planinarenja, biciklizma, slobodnog penjanja, kao i raznih sportova na vodi tijekom ljetnog perioda.

b. nesmještajni turistički sadržaji u povijesnim/tradicijskim naseljima/krajolicima

Za potpunu turističku ponudu nužni su i oni nesmještajni turistički sadržaji u povijesnim/tradicijskim naseljima/krajolicima, kao npr.:

- muzejsko-galerijski prostori i privatne zbirke,
- restorani, vinarije i trgovine tradicionalnih poljoprivrednih proizvoda,
- obrti, osobito tradicijski obrti,
- prodaja autohtonih proizvoda,
- izrada i prodaja suvenira.

c. prijedlog specifičnih projekata u kulturnim krajolicima

Prijedlozi za razvoj kulturnog turizma kao turističkog proizvoda

Osim potpore izgradnji smještajnih sadržaja, za autentičnu turističku ponudu važan je i razvoj kulturnog turizma, kao što je npr. prezentacija starih zanata i vještina i nematerijalne baštine.

U nastavku su opisani **stari zanati i vještine** koji uključivanjem i edukacijom posjetitelja mogu činiti osnovu novih turističkih proizvoda.

Tu se posebno se ističe **umijeće suhozidne gradnje** kojim se na jadransko-dinarskom području Hrvatske gradi od prapovijesti do danas. Ovo je najstarija tehnika gradnje s kamenom, a kako i sama riječ govori da se radi o suhoj gradnji - zidanju konstrukcija od kamena bez upotrebe vezivnog materijala. U užem smislu to je zidanje zidova lomljenim kamenom s minimalnom ili bez obrade, a u širem podrazumijeva i polaganje kamenih opločenja i pokrova, gradnju građevina klesanim kamenom također bez upotrebe veziva

te izradu gabiona.² Umijeće suhozidne gradnje upisano je te na UNESCO-vu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine. Zajedno s brojnim crkvama, kapelama i kamenim križevima na otoku Korčuli, suhozidne građevine - *meje*, *poljske kućice*, *vrtujci* i *torete* - posebno svjedoče o umijeću njihovih graditelja i značajan su dio korčulanskog krajolika, posebno zapadnog dijela.

Suhozidi na otoku Korčuli nazivaju se **meje**. Najviše ih je izgrađeno na zapadnom dijelu Korčule koji je oduvijek bio dosta nastanjen. Gradnja meja dosegla je vrhunac u 19. i poč. 20. st. kada je broj stanovnika bio najveći. Tu se posebno ističu područja današnje Vela Luke i Blata gdje je obitavao veći broj stanovnika i tereni su bili pristupačniji nego na istočnom dijelu Korčule. U tom se vremenu živjelo isključivo od zemljoradnje i ribarstva, a još izraženije bilo je ratarstvo. Zbog potrebe za plodnim tlom pristupalo se obradi terena i gradnji *meja*.³

Istovremeno s *mejama*, radi sklanjanja od nevremena ili jakog sunca, kao zaklon za životinje, spremište za oruđe i poljoprivredne proizvode, a ponekad i radi trajnog obitavanja, po čitavom otoku u suhozidu su građene i *poljske kućice* pravokutnog tlocrta sa dvostrešnim krovom od kamenih ploča. One se, kako i sam naziv govori, nalaze u poljima i čine cjelinu s *mejama* ili se pak nalaze u naseljima pored kuća za stanovanje. Velik broj *poljskih kućica* nalazi se na širem području Vela Luke gdje je zastupljen još jedan tip suhozidne građevine - *vrtujak*.

Vrtujak je građevina kružnog tlocrta nadsvođena kupolom, odnosno stožastim krovom. Sagrađeni su podalje od naseljenog dijela Vela Luke (sjeverno, sjeveroistočno i sjeverozapadno) i nisu tipične za otok Korčulu, a ima ih svega 10-ak. (Slične građevine karakteristične su u Hrvatskoj za područje Istre - *kažuni* i za otok Brač - *bunje*.) Zahvaljujući konstrukciji krova koja je isključivo od kamena *vrtujci* su trajniji od kućica sa dvostrešnim krovom čija se konstrukcija često urušava zbog dotrajalosti drvenih nosača.

Osim kamenarstva i klesarstva, nematerijalne vrijednosti ovog kraja su i druge vještine i zanati kojima su mještani privređivali za život poput pomorstva, brodogradnje, turizama, ribarstva, poljoprivrede i dr. Posebno se ističe uzgoj maslina i proizvodnja Korčulanskog

² <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-6878>

³ <http://www.dragodid.org/materijali/stipkovic-LL-2008.pdf>

maslinovog ulja o čijoj vrijednosti svjedoče zaštićena oznaka izvornosti (ZOI) i zaštićena oznaka zemljopisnog podrijetla (ZOZP)⁴, a stoljećima se održava se i tradicija vinogradarstva i vinarstva. Na istočnom dijelu otoka - u Lumbardi - uzgaja se *Grk*, dok se u središnjem dijelu otoka - u vinogradima Čare i Smokvice - uzgajaju *Pošip* i *Rukatac*. Od crnih sorti najrašireniji je *Plavac mali*.⁵

Na otoku Mljetu posebno se ističe **tradicija pletenja košara**. Jednostavna okrugla košara s ručkom, sa skromnom ukrasnom pletenicom po rubu - zvana mljetski košic - autohtoni je proizvod otoka. Zimi i krajem ljeta za izradu košica prikupljalo se mlado suho pruće mrče (mirte), leprike ili divlje masline, a za pletenje nije bio potreban nikakav alat ni dodatan materijal. Mljetski košic mogao se naći u svakom mljetskom domaćinstvu, a koristio se u razne svrhe. U njemu se nosila hrana kada se išlo u polje ili u ribe, a na povratku bi bio pun proizvoda iz polja (masline, grožđe, razno voće i povrće), odnosno ulovljene ribe. U njemu se nosila i hrana na blagoslov, prikle, mantala i ostali kolači na dar.⁶

Vještina pletenja koristila se i za izradu **vrša** - tradicionalnog ribolovnog alata kojom se stanovnici otoka Mljeta služe od davnina. Izrađena je u potpunosti od prirodnih materijala, jednostavnim i široko dostupnim alatom, a izrađena od kvalitetnog pruća somine mogla je trajati i do 20 godina uz minimalno održavanje. Kao i za izradu košica, zimi i krajem ljeta prikupljalo se suho pruće za izradu vrše. Izrađuju se u nekoliko veličina. Manje vrše se bacaju bliže obali, a prije bacanja u more pune se mamcem - najčešće živom malom ribom poput srdele, crneja, pirke ili bukve. Kako bi sigurno potonula za vršu se vezao rupičasti kamen, a da bi je ribar poslije mogao pronaći obilježavala se senjom od pluta koji se vidi na površini mora. U doba kada je posjedovanje skupocjene

⁴ Oznake zemljopisnog podrijetla i oznake izvornosti štite se kao intelektualno vlasništvo kako bi se spriječila njihova zloupotreba ili neovlaštena upotreba, budući da one doprinose većoj tržišnoj vrijednosti proizvoda i usluga koja odgovara njihovim posebnim svojstvima i time stečenom ugledu.

Oznaka zemljopisnog podrijetla je naziv zemljopisnog područja ili neki drugi znak koji ukazuje da neki proizvod ili usluga potječe iz određenog zemljopisnog područja te da posjeduje određenu kvalitetu i svojstva koja se pripisuju tom podrijetlu.

Oznaka izvornosti je specifičniji oblik zaštite, te obavezno podrazumijeva bitni ili isključivi utjecaj posebnih prirodnih i ljudskih čimbenika određene zemljopisne sredine i iz toga proizašlu osobitu kvalitetu i svojstva proizvoda ili usluga. <https://www.dziv.hr/hr/intelektualno-vlasnistvo/oznake/>

⁵ VISIT KORČULA BROCHURE/KORČULA ISLAND

⁶ <http://adriatic-centre.com/publikacije/obrti.indd.pdf>

mreže bila rijetkost, vrša se isticala svojom ekonomičnošću i pomogla prehraniti stanovnike otoka.⁷

Mljetski vez osnovni je dekorativni element ženske nošnje koji se vezao na oglavlju (škufiji žene, djevojačkoj počelici). Izvezen je svilom dobivenom od dudovih svilaca koje su žene same uzgajale i proizvodile na otoku, a bio je vrlo značajan dio ženske nošnje koji je govorio o dobi i statusu žene, prigodi za koju se nosi, ali i o njezinom umijeću vezenja. Svaka žena vezla ga je po vlastitom predlošku, a motivi su uvijek bili floralni ili zoomorfni. Podloga se vela uglavnom crvenom, a motivi na njoj žutom i zelenom bojom. Između ostalog, specifičnost ovog veza je i u tome što je čitav popunjen, bez praznih ploha.⁸

Osim obrta i zanata, Mljet je otok nadaleko poznat po južnim sortama crnog i bijelog vina visoke kvalitete zahvaljujući suncu i plodnom mljetskom tlu. Otok je poznat i po kozjem siru i medu koji se u prošlosti posluživao na carskim dvorovima, a izoliranost od kopna doprinijela je zadržavanju i drugih oblika etno baštine kao što je narodna nošnja, usmena predaja, ples, glazba i napjevi, pučka medicina, gastro baština i dr.

Prijedlozi za razvoj kulturnog turizma temeljem nematerijalne kulturne baštine

Među brojnim **nematerijalnim vrijednostima** ovog kraja je i tradicionalna kuhinja - jela poput korčulanske pašticide, žrnovskih makaruna, veloluškog kupusa na tabak te razne slastice - kolač Lumblija, cukarini, klašuni, rozata, arancini, bruštulane mindele, suhe smokve, lojenice, sirnice i dr.

Dijelovi korčulanskog identiteta i tradicije također prepoznati kao kulturne baštine su i klapsko pjevanje i plesovi s mačevima.

⁷ <http://adriatic-centre.com/publikacije/obrti.indd.pdf>

⁸ <http://adriatic-centre.com/publikacije/obrti.indd.pdf>

Klapsko pjevanje je tradicijsko višeglasno homofono pjevanje bez pratnje instrumenata (a *capella*), a izvodi ga skupina od 5-8 pjevača. Tradicija klapskog pjevanja posebno je živa u Blatu gdje se svake godine održava Večer klapa Dubrovačko-neretvanske županije. Klapsko pjevanje upisano je na UNESCO-vu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine.

Jedan od načina očuvanja i prezentiranja nematerijalnih vrijednosti, odnosno tradicijske i povijesne baštine otoka Korčule je i Festival plesova s mačevima - *moreške* u gradu Korčuli i *kumpanije* u starim otočnim naseljima Vela Luci, Blatu, Smokvici, Čari i Pupnatu. Festival je pokrenula Turistička zajednica Grada Korčule 1997. godine, a održavao se do 2004. godine te je nakon desetljeća stanke 2014. godine ponovno pokrenut povodom 28. međunarodnog simpozija ICTM (Međunarodnog vijeća za tradicijsku glazbu) i održava se svake godine. Izvedbe ovih plesova sastavni su dio tradicijskih običaja štovanja nebeskih zaštitnika i zaštitnica naselja.

Moreška je ples s mačevima koji se u prošlosti izvodio širom Mediterana, a danas je očuvan u gradu Korčuli. Svečano se izvodi 29. srpnja za blagdan sv. Teodora kada je ujedno i Dan grada Korčule. Izvodi se na hrvatskom jeziku, uz glazbenu pratnju, s kostimiranim bojnicima, evocirajući borbu Kršćana i Saracena. U plesu, dva se kralja s vojskama bore za zarobljenu djevojku. Crni kralj - Moro i njegova vojska odjeveni u crno, dok su Bijeli kralj - Osman i njegova vojska odjeveni u crveno, a ženski lik - Bula, odjevena je u turskom stilu. Izvedba počinje dijagonalom između Crnog kralja Mora i Bule - zarobljene zaručnice Bijelog kralja Osmana koji je dolazi osloboditi sa svojom vojskom. Između svakog sukoba s mačevima (kolpa) - vojske kružno koračaju uz ritam bubnja. Ples završava porazom vojske Crnog kralja nakon čega Moro u znak pokornosti

Osmanu predaje mačeve i Bulu, a Osman oslobađa svoju zaručnicu i poljubi je. Nekoć je ovaj ples pratio manji broj instrumenata, a danas se izvodi uz pratnju kompozicije Moreška koju je prije Drugog svjetskog rata skladao Krsto Odak za orkestar limene glazbe. Stalni postav izložbe moreške izložen je u Kuli Kopnenih vrata - Revelinu, iznad ulaza u stari grad Korčulu.

Kumpanija je ples s mačevima koji se izvodi u starim naseljima otoka Korčule - Vela Luci, Blatu, Smokvici, Čari i Pupnatu. Tema je proizašla iz obrane otoka od raznih osvajača u nemirnim vremenima prošlosti, pa i u plesu organizirana skupina muškaraca pokazuje uvježbanost i spremnost na obranu. Izvodi se uz pratnju bubnja i mišnjice (gajdi). Od korčulanske moreške razlikuje se po nošnji, glazbenoj pozadini i nema ženskog lika dok su kumpanije u već spomenutim naseljima međusobno dosta slične. Za razliku od ostalih, mještani Žrnova svoj ples s mačevima nazivaju **moštra**. Taj lančani ples s mačevima također praćen mišnicama i bubnjevima središnji je događaj mjesta koji se svečano održava 15. kolovoza, na blagdan Velike Gospe i večer uoči sv. Roka - nebeskog zaštitnika Postrane, a izvodi se upravo na trgu ispred crkve sv. Roka. U svim mjestima otoka Korčule uobičajene su karnevalske pokladne priredbe (u periodu od Sv. Tri kralja 6. siječnja do početka Korizme). Naselje Blato u ovo vrijeme održava tradiciju pokladnih plesova ili *mundi*.

Munde su posebne po tome što imaju mnogo pravila. Uz pratnju harmonike plešu se tradicionalni plesovi (foštrop, mazurka, 4 pasa, valcer, tanac, tango, manfrina, kotilijun, prtilica, rašpa i dr.). Svime upravlja vođa ceremonije ili kolovoja, a pojedini ples ili mundu mogu plesati samo oni koji su ga i zakupili (pretpostavlja se da riječ *munde* dolaze od talijanske riječi *munte* što znači rezervirati).

Osim plesa, munde su prilika za druženje i uživanje u tradicionalnim jelima poput polučene gere (gire sušene s bijelim lukom), lumpara (priljepci), krauta (kiseli bijeli kupus sa svinjskim nogama), a od slatkog pršurata (fritule) i hrstula (kroštule).⁹

Klupske večeri, festivali plesova s mačevima, ribarske večeri, vinski festivali, utrke tovara, folklorne večeri, narodne nošnje, brojne procesije i mnoge druge manifestacije svjedoče

⁹ <https://tzo-blato.hr/kultura-i-zabava/pokladni-obicaji>

o nematerijalnim vrijednostima i tradicijama ovog kraja koje se njeguju i održavaju iz godine u godinu i čine otoke atraktivnim cijele godine. Kao što su npr. kolenda, pojam koji u najširem smislu označava običaj čestitanja spomendana svetaca i blagdana, pjesmu koja se pri tom tradicionalno pjeva te darove koji se pri čestitanju razmjenjuju: zimsko voće poput naranača ili sušeno poput smokava, bajama, te slastice, a često i simbolične male novčane iznose.

d. mreža povijesnih naselja

Stručnom studijom integralne zaštite i revitalizacije povijesnih naselja u krajolicima otoka Korčule i Mljeta analizirano je 9 naselja otoka Korčule i 8 naselja otoka Mljeta, većinom ruralnih cjelina koje se predlaže evidentirati kao vrijedno graditeljsko naslijeđe te se predlaže njihova valorizacija kao povijesne graditeljske cjeline vrijedne za upis u Registar kulturnih dobara RH. Tako valorizirane ostvarile bi mogućnost pristupa financiranju istraživanja, izrade projektne dokumentacije i obnove i iz postojećih programa Ministarstva kulture i medija RH, ali i iz EU izvora. Ovako prepoznate ruralne cjeline mogu postati novi turistički proizvod na način da ih se umreži i posebno promovira kao turistički proizvod.

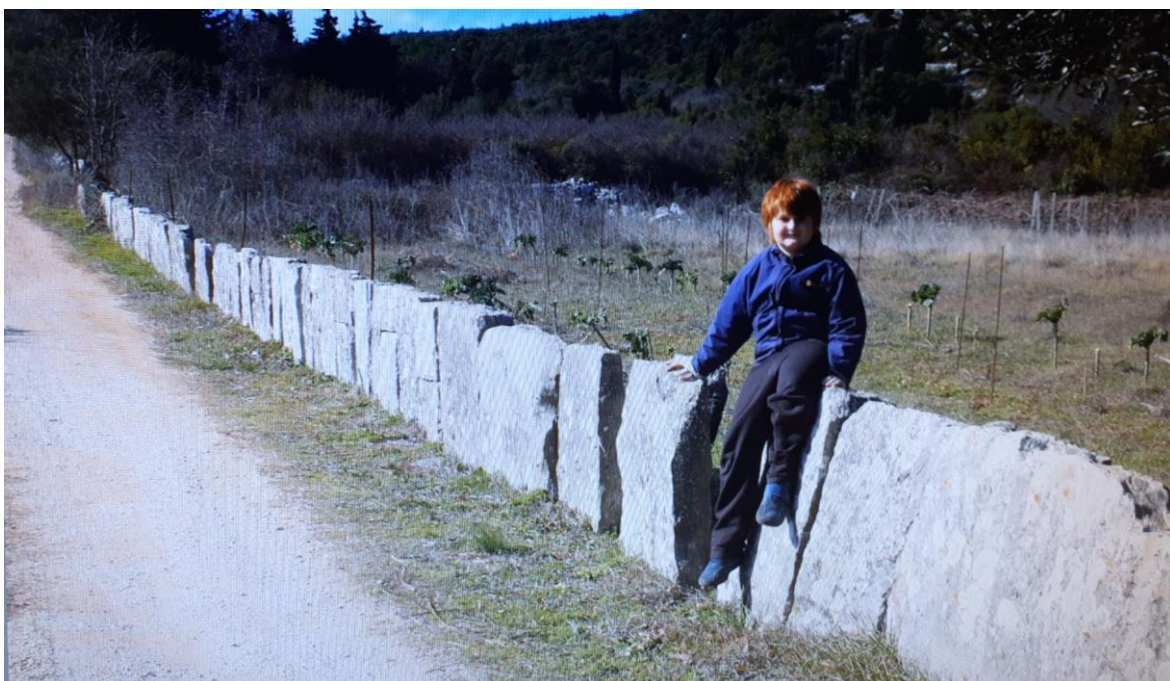

e. tematske rute

Kao tematske rute, osim već klasičnih, inspiriranih sezonskom gastro-enološka (ruta Pošipa) i etnološkom ponudom, Korčula i Mljet već imaju iniciranu jednu specifičnu rutu sv. Martina, a mogu kreirati i nove specifične atrakcije poput npr. rute po Marmontovoj cesti. Zanimljiva je i ruta koja povezuje zaštićeni rezervat šumske vegetacije Kočje i Marmontov put kao veza kulturne i prirodne baštine. Postoji i mogućnost kreiranja arheološke rute koja će povezati brojne antičke lokalitete, zatim speleološke rute koje bi povezale arheološka nalazišta i speleologiju (npr. Vela špilja i Jakasova špilja) ili tradicionalna mjesta okupljanja i vršenja žita i grahorica- gumna.

Marmontova cesta je nazvana po francuskom generalu Marmontu za vrijeme čije vlasti u Dalmaciji, od 1805. do 1813. godine je put i izgrađen. Put povezuje naselja Žrnovo i Pupnat u dužini 5,5 km. Marmontova cesta će se zasebnim projektom urediti i za bicikliste, na način da će najvećim dijelom pratiti makadamski put.

Ruta Sv. Martina

„Hrvatske tradicije slavljenja svetog Martina biskupa“, zajednički naziv koji nose običaji vezani uz štovanje sveca nematerijalno je kulturno dobro upisano u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske – Listu zaštićenih kulturnih dobara. Grad Korčula sudjeluje u projektu „Sveti Martin iz Toursa, Europljanin, simbol dijeljenja, zajednička vrijednost“. Pučki običaj pjevanja „Pisme svetomu Martinu“ ulicama grada Korčule danas je omiljen kod korčulanske djece, dok su ranije bile uobičajene starije skupine pjevača, uz obavezne glazbene instrumente. Na otoku Korčuli bilježimo štovanje sv. Martina, osim u gradu Korčuli i u Žrnovu, u uvali Zavalatica pokraj Čare, u Račišću, a na području Blata, pokraj Krtinje očuvana je crkvice sv. Martina. Na Korčuli je ruta sv. Martina već osmišljena i manjem opsegu, a mogla bi se proširiti i na susjedni Mljetu i Pelješac. Crkva sv. Martina je u Prožuri, a na Pelješcu svetac se štuje u Žuljani. Sav taj areal iznimne je

krajobrazne ljepote s visokim turističkim potencijalima nije nužno podložan sezonalnosti, koristi se kao područje osmišljenih kulturnih ruta. Ipak, dobro promišljeni okvir i međusektorska suradnja, kroz brojne pojedinačne detalje, mikrolokalitete, oralnu povijest, ples i glazbu, prehranu, može povezati lokalnu kulturu i sa širom europskom kulturnom slikom i učvrstiti Hrvatsku i na turističkoj karti kao zanimljivu i slojevitu destinaciju. Ruta je trenutno osmišljena u dužini od 8,35 km od Žrnova do Korčule.

Ruta s branjem samoniklog jestivog bilja

Na Korčuli i Mljetu se povremeno održavaju radionice sakupljanja, branja i pripreme samoniklog jestivog i začinskog bilja za koje je preduvjet čist prostor i biološka raznolikost što je jedna od karakteristika ovog prostora. Vrijednost ovih aktivnosti prepoznale su Javna ustanova Nacionalni park Mljet i Turistička zajednica Mljet te sudjeluju kao suorganizatori.

f. vidikovci

Vizure u prezentiranim krajolicima otoka Korčule i Mljeta krajolik su fascinantne, što se vidi i na primjeru malog broja lokacija koje su već kroz povijest prepoznate i na kojima se najčešće u primjeru Korčule i Mljeta nalaze sakralne građevine. Jedan od vrijednih primjera je pozicija iznad Žrnova gdje je postavljena stopa sv. Martina ispred župne crkva posvećene svecu, a dijelom uređen prostor je npr. pozicija kod crkvice sv. Martina iznad Prožure na Mljetu ili je to staza koja vodi od crkve sv. Gospe od Brijega do kapele sv. Ilije iznad naselja Korita s koje se pruža pogled na pelješki kanal i na mjesto Korita. Vidikovci u krajoliku ovako izražene topografije ne moraju biti samo arhitektonske građevine već mogu biti i manje vidljivi zahvati u prostoru.

